

2/4.2 Cyberprzemoc stosowana przez dzieci i młodzież

Definicja i rodzaje cyberprzemocy

Rewolucja w technologii informacyjno-komunikacyjnej umożliwiła nie tylko dorosłym, ale także dzieciom i młodzieży, powszechny dostęp do Internetu oraz sieci komórkowych. Niestety stworzyła również pole do nadużyć, poszerzając swój zasięg o szczególnie rodzaj przemocy, jaką jest cyberprzemoc. Zarówno Internet, jak i telefon komórkowy dają złudzenie anonimowości, a wraz z nią przestają działać hamulce społeczne i ograniczenia moralne. Stwarza to doskonałe pole do przemocy psychicznej, zwłaszcza tej w formie werbalnej.

Coraz liczniej przeprowadzane badania oraz dane policji wskazują, iż sprawca cyberprzemocy adresowanej do młodych ludzi pochodzi zazwyczaj ze środowiska szkolnego ofiary i jest jej rówieśnikiem. Bywa, że ten rodzaj przemocy adresowany jest też do nauczycieli, co świadczy o tym, że zjawisko mocno dotyka gruntu szkolnego. Poważne zagrożenia dla młodych internautów zazwyczaj kojarzone są z problemem pedofilii lub innymi formami działań dorosłych przeciwko dzieciom. Kwestie te nie tracą niestety na aktualności, jednak wraz z coraz większą dostępnością nowych mediów dla dzieci i coraz szerszą gamą możliwości, jakie te media oferują, poważnym zagrożeniem dla najmłodszych stają się również ich rówieśnicy.

Problem cyberprzemocy zauważony został zaledwie kilka lat temu, jednak bardzo szybko uznano go za poważną kwestię społeczną, a przeciwdziałanie cyberprzemocy jest obecnie priorytetem większości programów edukacyjnych poświęconych bezpieczeństwu dzieci w sieci.

Istniejące definicje cyberprzemocy traktują to pojęcie przede wszystkim jako przemoc z użyciem technologii informacyjnych i komunikacyjnych. W Polsce mniej znana jest nazwa **cyberbullying** (z ang. słowo *bullying* oznacza znęcanie się, tyranizowanie, szykanowanie). Zazwyczaj oba te pojęcia stosuje się względem osób nieletnich.

Cyberprzemoc – w porównaniu z innymi rodzajami przemocy – wyróżniają następujące cechy:

- ▶ anonimowość sprawy utrudniająca jego wykrycie,
- ▶ działanie sprawcy w ukryciu,
- ▶ pozostawanie ofiary w nieświadomości swej roli,
- ▶ stosowanie coraz bardziej wyrafinowanych form, do których należą:
 - **Flame**, czyli obraźliwa wiadomość, przesłana na forum internetowym bądź czacie, zazwyczaj prowokująca do negatywnych reakcji. Osoba wysyłająca taką wiadomość czeka na czyjąś odpowiedź, by wdać się w ostrą wymianę zdań. Często ma to swoje dalsze konsekwencje, np. sprawca rozpoczyna potem wysyłanie obraźliwych e-maili dotyczących wyglądu lub charakteru użytkownika. Ten rodzaj cyberprzemocy nie trwa zbyt długo, zazwyczaj kończy się, kiedy ofiara przestaje odpowiadać na maile i zaczepki. Najczęściej osoby, między którymi dochodzi do wymiany zdań, nie znają się osobiście.
 - **Celowy atak** w Internecie lub przez komórkę skierowany na konkretną osobę. W takiej sytuacji zazwyczaj sprawca i ofiara znają się osobiście, a cyberprzemoc ma wtedy bardzo osobisty charakter (sprawca może znać intymne szczegóły z życia ofiary), przez co bardzo mocno uderza w ofiarę. Cyberprzemoc może być rozszerzeniem przemocy stosowanej w prawdziwym świecie lub odwrotnie. Przykładami takiej przemocy są SMS-y lub MMS-y z obraźliwymi treściami na temat ofiary rozsyłane wśród znajomych oraz umieszczanie obraźliwych zdjęć lub filmików (bez zgody ofiary, najczęściej bez wiedzy osoby, której to dotyczy) na portalach społecznościowych typu: grono.pl, nasza-klasa.pl, fotka.pl oraz portalach, na których można umieszczać pliki filmowe lub zdjęcia, typu: youtube.com, wrzuta.pl. Czasami dręczyciele tworzą nawet specjalne strony internetowe poświęcone swoim ofiarom, na których publikują obraźliwe uwagi, prywatne informacje lub zdjęcia, nie tylko ofiary, ale również jej rodziny lub znajomych.
 - **Obraźliwe komentarze** na blogach i profilach ofiar w portalach społecznościowych (nasza klasa, grono, epuls itp.). Mogą to być przykre komentarze pod wypowiedziami na blogach, nieprzyjemne uwagi pod zdjęciami, obraźliwe wpisy do książki gości na osobistych stronach www, a także obraźliwe wpisy na szkolnych stronach www i forach. Takie komentarze lub wpisy zazwyczaj można łatwo usunąć, jednakże zanim się to zrobi, mogą wyrządzić już sporo szkód.

- **Podszywanie się pod kogoś w Internecie.** Sprawcy podszywają się pod kogoś na czatach, forach, portalach społecznościowych, komunikatorach typu GG, a nawet na portalach aukcyjnych itd. Zazwyczaj podszywanie się pod kogoś nie jest trudne, sprzyja temu anonimowość sieci, a także niefrasobliwe zachowania samych użytkowników, np. przez automatyczne zapamiętywanie haseł dostępu, pozostawianie otwartych sesji na ogólnie dostępnych komputerach (szkolne pracownie informatyczne, kawiarenki internetowe).

Przykłady cyberprzemocy:

Naruszenie dóbr osobistych, a w szczególności nazwiska lub pseudonimu i wizerunku oraz czci (znieśławienie, znieważenie, pomówienie, oszczerstwo):

- ▶ Kaśka z drugiej gimnazjum zgłosiła pedagogowi szkolnemu: *Ktoś na „naszej klasie” podszył się pode mnie, założył konto i umieścił tam moje różne zdjęcia z różnych wycieczek szkolnych, z urodzinowych imprez, z basenu. Te zdjęcia są okropne! Teraz wszyscy je oglądają, śmieją się ze mnie, wypisują straszne komentarze – że jestem łatwa, a za drobną opłatą zrobię każdemu to czy to...;*
- ▶ Pani C, nauczycielka matematyki w szkole podstawowej, dowiedziała się od swojego syna, że w Internecie, na serwisie fotka.pl ktoś umieścił jej zdjęcie w kostiumie kąpielowym, kiedy poprawia sobie ułożenie jego górnej części. Pod zdjęciem figurują niewybredne komentarze. Nauczycielka jest pewna, że zdjęcie zrobił jakiś jej uczeń na szkolnej wycieczce;
- ▶ Ojciec Kuby – gimnazjalisty – pożalił się wychowawczyni: *Od kilku dni ktoś włamuje się na skrzynkę e-mailową syna i wysyła, podszywając się pod niego, bardzo nieprzyzwoite treści do kolegów z klasy. Dowiedziałem się tego od kilku oburzonych rodziców. Syn nie jest ich nadawcą, ale podejrzewa, że robi to uczennica z klasy równoległej, z którą od miesiąca jest w konflikcie.*

Grożenie popełnieniem czynu karalnego (pobiciem, pozbawieniem życia):

- ▶ Basia z klasy szóstej od czterech dni otrzymuje straszne SMS-y: *Pilnuj się, bo nie wiesz, kiedy to nastąpi... Uważaj, jak idziesz ze szkoły do domu, czekamy... Nie wiesz, kiedy i gdzie cię dorwiemy... Twoje godziny są policzone...;*
- ▶ Nauczyciel fizyki otrzymuje od dwóch tygodni około dziesięciu e-maili dziennie, wszystkie jednakowej treści: *Pilnuj synalka, bo to on zapłaci nam za twoje grzechy. Popamiętasz nas ty s...*

Nękanie, złośliwe niepokojenie jakiejś osoby w celu dokuczenia jej, wielokrotne powtarzanie działania skierowanego na jakąś osobę wbrew jej woli:

- ▶ 13 letni Konrad od tygodnia nie chce chodzić do szkoły. Dopiero wczoraj przyznał się rodzicom, że na adres e-mailowy otrzymuje mnóstwo wiadomości o niemiłej treści: *Hej grubasie, zmiataj z naszej klasy, tu nikt cię nie chce... W naszej klasie przeszkadzasz wszystkim... Ty konfidencie, nikt cię nie lubi.* Podobne komunikaty chłopiec otrzymuje na Gadu-Gadu. Rodzice blokowali numery tych kont, ale ktoś zakłada wciąż nowe;
- ▶ Nauczycielka angielskiego nękana jest najwyraźniej przez zakochanego w niej ucznia, od którego otrzymuje dziennie kilkadziesiąt SMS-ów typu: *Jesteś moją i tylko moją, pamiętaj... Nie wolno ci spotykać się z żadnym facetem, pamiętaj... Kocham cię, jak skończę szkołę będziesz moja... Nie dam cię nikomu, jesteś tylko moja... Wiem o tobie wszystko, pilnuję cię kochana.*

Akty cyberprzemocy powodują u ofiar irytację, złość, smutek, poczucie lęku, wstydu i bezsilności. Baśka, Kuba, Konrad oraz wspomniani nauczyciele przyznawali, iż pierwszą ich reakcją była chęć zemsty, rewanżu, a nawet pobicia sprawcy: *Wyklinałam tę osobę i w myślach poniżałam ją w sposób jeszcze bardziej perfidny niż ona mnie; Również chciałem podżyć się pod tę osobę, czułem się wykorzystany; Miałam ochotę skopać tego kogoś.*

Dzieci będące ofiarami cyberprzemocy najczęściej nikomu nic nie mówią, rzadko zwracają się o pomoc do rodziców lub kogoś dorosłego ze szkoły. Większość ofiar cyberprzemocy rówieśniczej to młodzież w okresie dorastania i buntu przeciwko dorosłym i negacji autorytetów, co może w części tłumaczyć, dlaczego tak mało osób szuka pomocy u rodziców i nauczycieli. Zazwyczaj dorośli dowiadują się i mogą zagregować, kiedy sytuacja staje się kryzysowa. Niepokojące jest to, że część ofiar zostaje z problemem sama, nikomu nie mówiąc o tym, co im się przytrafiło. Jest to najgorsze z możliwych wyjść, ponieważ najczęściej problem sam nie znika, a ofiara pozostaje sama ze swoimi trudnymi emocjami. Jeśli taka cyberprzemoc trwa dłuższy czas lub ma wyjątkowo przykry przebieg, może skutkować bardzo poważnymi zaburzeniami psychicznymi, a nawet próbami samobójczymi.

Na *OnlineChildProtection.org*: *WordPress* widnieje taki oto tekst: *Osobie dorosłej cyberprzemoc może się wydać niewielkim problemem, w końcu żadne fizyczne znęcanie się nie ma miejsca. Nie zapominajmy jednak, że psychika dziecka jest bardzo krucha i takie doświadczenia mogą prowadzić do utraty pewności siebie, depresji, izolacji od rówieśników – może to znacząco wpły-*

nać na przyszłe życie dziecka. Sytuacja wygląda jeszcze gorzej, jeśli dręczyciel i ofiara uczą się w tej samej szkole lub są sąsiadami, ponieważ dziecko jest poniżane i znieważane codziennie i nie czuje się już bezpiecznie nie tylko w szkole, ale i w domu. Dręczyciel narusza prywatną przestrzeń ofiary i pozbawia ją poczucia bezpieczeństwa.

Kto, jak i gdzie może szukać pomocy

Mimo iż w chwili obecnej polskie prawo nie zapewnia w pełni skutecznej ochrony małoletnich przed cyberprzemocą, to jednak, wykorzystując istniejące regulacje prawne, można w pewnym zakresie chronić małoletnie ofiary przemocy w Internecie. W przypadku cyberprzemocy dostępne są dwie drogi ochrony prawnej: **karna i cywilna**.

Należy pamiętać, że:

10

- ▶ W przypadku cyberprzemocy w stosunku do dzieci, czyli osób poniżej 18 roku życia, wszystkie działania prawne realizują rodzice lub opiekunowie prawni. Nie jest możliwe dochodzenie odpowiedzialności prawnej dziecka pokrzywdzonego cyberprzemocą bez współpracy z rodzicami.
- ▶ Niezależnie od formy cyberprzemocy, w przypadku podejrzenia, że sprawcą jej jest osoba poniżej 17 roku życia, działania w tej sprawie realizuje sąd rodzinny i nieletnich właściwy ze względu na miejsce pobytu ewentualnego sprawcy cyberprzemocy. Tam należy zgłosić informację o doświadczanej przez dziecko cyberprzemocy. Jeżeli zgłosi się przestępstwo, a policja i prokuratura rozpoczną postępowanie, dziecko jako pokrzywdzony jest jednocześnie świadkiem przestępstwa i w związku z tym będzie przesłuchiwane.
- ▶ W polskim prawie istnieje obowiązek zawiadomienia o przestępstwie. Każdy, dowiedziawszy się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu, ma społeczny obowiązek zawiadomić o tym prokuratora lub policję. Instytucje państwowe i samorządowe, które w związku ze swą działalnością dowiedziały się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu, są obowiązane niezwłocznie zawiadomić o tym prokuratora lub policję (art. 304 § 1 i 2 k.p.k.). W przypadku cyberprzemocy przestępstwami ściganymi z urzędu są włamania i groźby (karalna i bezprawna). Jeżeli posiada się wiedzę o tych przestępstwach, należy zawiadomić policję lub prokuraturę.

- ▶ Jeśli ofiarą przemocy (w tym cyberprzemocy) jest nauczyciel, to zgodnie z nowelizacją Karty Nauczyciela, od maja 2007 r. obejmuje go zapis mówiący, iż:

Art. 63. 1.

Nauczyciel placówki publicznej podczas lub w związku z pełnieniem obowiązków służbowych korzysta z ochrony przewidzianej dla funkcjonariuszy publicznych na zasadach określonych w ustawie z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553 z późn. zm.).

A więc nauczyciela dotyczą poniższe zapisy:

- Art. 226 § 1 k.k.

*Kto **znieważa funkcjonariusza publicznego** albo osobę do pomocy mu przybraną podczas lub w związku z pełnieniem obowiązków służbowych, podlega karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku.*

Zniewaga – ublizanie, zachowanie w sposób obraźliwy (wyzwiska, obelgi, gesty, pisma, rysunki).

- Art. 222 § 1 k.k.

*Kto **narusza nietykalność cielesną funkcjonariusza publicznego** lub osoby do pomocy przybranej podczas wykonywania obowiązków służbowych, podlega grzywnie lub karze pozbawienia wolności do lat 3.*

Naruszenie – uderzenie lub podziałanie na ciało pokrzywdzonego, np. popchnięcie, szarpanie za włosy, oblanie wodą itp. (bez uszczerbku na zdrowiu).

- Art. 190 § 1 k.k.

*Kto **grozi innej osobie** popełnieniem przestępstwa na jej szkodę lub osoby najbliższej, jeżeli groźba wzbudza w zagrożonym uzasadnioną obawę, że będzie spełniona, podlega karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.*

Groźba – polega na zapowiedzi, ale również w innej formie oddziaływania na psychikę pokrzywdzonego, przez wykonanie gestów i zachowań, np. przystawienie noża do gardła, zbliżanie się z otwartym ogniem do łatwopalnych przedmiotów itp.

